

Daiva Aliūkaitė

Vilniaus universitetas
Kauno humanitarinis fakultetas
Muitinės g. 8, LT-44280, Kaunas, Lietuva
tel.: +370 37 422 604
el. p. daiva.aliukaite@khf.vu.lt
Moksliniai interesai: geolingvistika,
perceptyvioji dialektologija, sociolingvistika,
kognityvioji lingvistika

Danguolė Mikulėnienė

Lietuvių kalbos institutas
P. Vileišio g. 5, LT-10308, Vilnius, Lietuva
tel.: +370 5 263 7772
Vilniaus universitetas
Kauno humanitarinis fakultetas
Muitinės g. 8, LT-44280 Kaunas, Lietuva
tel. +370 37 422 604
el. p. danguole.mikuleniene@lki.lt
Moksliniai interesai: geolingvistika,
baltų kalbų dialektologija, sinchroninė ir
diachroninė akcentologija, morfonologija,
kalbos istorija, lietuvių kalbotyros istorija

LIETUVOS GIMNAZISTŲ POŽIŪRIS: IŠSILAVINIMAS BENDRINĖS KALBOS VAIZDINIULOSE

Straipsnis skirtas išsilavinimo kaip vieno iš bendrinės kalbos vaizdinio požymių integruotumo analizei pristatyti. Tyrimo pagrindas – mokslinio projekto „Bendrinės kalbos vieta mentaliniame lietuvių kalbos žemėlapyje“ duomenys. Tyrimas vykdytas dešimtyje punktų, kurie, atsižvelgiant į užimamą plotą, proporcingai pasirinkti žemaičių (3) ir aukštaičių (7) geolektinėse ir regiolektinėse zonose. Bendra tyrimo imtis – 1415 tiriamųjų. Medžiagos tipas – sąmoningosios jaunuolių nuostatos, gautos atlikus anoniminių anketavimų. Pagrindinis anketos klausimų ir užduočių blokas yra skirtas regioninio variantiškumo vertinimui, savo požiūrį į bendrinę kalbą tiriamieji atskleidė per mentalinį žemėlapi ir atsakydami į atvirąjį ketvirtąjį anketos klausimą, skirtą bendrine kalba kalbančio žmogaus asociatams išsiaiškinti. Straipsnyje pristatomo tyrimo tikslui pasiekti yra svarbi bendrinės kalbos vartotojo asociatų užduoties medžiaga. Analizuojant laikomasi nuostatos, kad varianto ir jo vartotojo bruožai paprastojo kalbos bendruomenės nario požiūriu iš esmės yra susiję. Plėtojant išvalgas apie išsilavinimo kaip bendrinės kalbos požymio integruotumą Lietuvos jaunuolių vaizdiniuose, nuosekliai išskleidžiami visų dešimties tyrimo punktų duomenys, aiškinami juose fiksuoti bendrumai ir skirtumai.

REIKŠMINIAI ŽODŽIAI: bendrinė kalba, geolektas, regiolektas, sąmoningosios nuostatos, asociatas, „reikšminių žodžių“ technika, išsilavinimas, vaizdinys, konceptualizacija.

1. Įvadas

Pastarąjį dešimtmetį Lietuvoje vis labiau tolstama nuo tradicinės deskriptyvinės dialektologijos ir kryptama į naujus tarmių ir tarminio kalbėjimo tyrimus (Mikulėnienė ir kt. 2014; Ramonienė 2013).

Gausėja perceptyviosios dialektologijos principais paremtų tyrimų (plg. Aliūkaitė 2009; Aliūkaitė, Merkytė 2009; Aliūkaitė, Mikulėnienė 2016; Geržotaitė 2016; Merkytė-Švarcienė

2016; ir kt.). Daugiau svarbos įgyja ir vartotojų geolingvistinės kompetencijos tyrimai, dažnai padedantys atskleisti ne tik subjektyvų kalbos vartotojų požiūrį, bet ir objektyvų kalbos variantiškumo vaizdą.

Geolingvistinė kompetencija apibrėžiama kaip žinios ir gebėjimai atpažinti kalbos variantiškumą ir jį susieti su tam tikrais arealais – geografiniais (t. y. teritoriškumo kintamaisiais), socialiniais (t. y. socialiniais kintamaisiais), kultūriniais (t. y. kultūriniais kintamaisiais / kultūrinėmis dimensijomis) (plačiau žr. Aliūkaitė, Mikulėnienė 2016, p. 92). Taigi tiriama geolingvistinė kalbos vartotojų kompetencija per gautas subjektyvias (kalbos jausmo) žinias, stipriai susijusias su individualia patirtimi, taip pat atspindi ir kolektyvinio kalbinio sąmoningumo brandą, teikia vertingos informacijos tyrėjams.

Perceptyviosios dialektologija, t. y. paprastojo kalbos (ar varianto) vartotojo (-suvokejo-vertintojo) perspektyva, tyrėjui teikianti papildomų matmenų kalbos variantiškumo plačiąja prasme inventorizacijai, supratimui, vertinimui ir prognostinei (kaitos ir raidos) variantiškumo žiūrai, kaip svarbų vienetą kalbos variantiškumo tyrimuose įteisina varianto vaizdinio kategoriją (plg. Inoue 1999, p. 157–158).

Šio straipsnio **tikslas** – išanalizuoti išsilavinimo požymio integruotumą paprastųjų kalbos bendruomenės narių bendrinės kalbos vaizdiniuose. Kitaip tariant, siekiama nustatyti, kaip jaunųjų Lietuvos gyventojų bendrinės lietuvių kalbos samprata koreliuoja su nekalbiniu kintamuoju – vartotojo išsilavinimu.

Tyrimo aprėptis. Šiame straipsnyje remiamasi 2014–2016 m. vykdyto mokslinio projekto „Bendrinės kalbos vieta mentaliniame lietuvių kalbos žemėlapyje“ metodologija ir iliustracine medžiaga, surinkta tikslingai pasirinktose gyvenamosiose vietovėse (žr. 1 pav.)¹.

1 pav. Projekto „Bendrinės kalbos vieta mentaliniame lietuvių kalbos žemėlapyje“ tyrimo punktai

¹ Projektas „Bendrinės kalbos vieta mentaliniame lietuvių kalbos žemėlapyje“ rengiamas pagal Lietuvių bendrinės kalbos, tarmių ir kitų kalbos atmainų funkcionavimo ir kaitos tyrimų 2011–2020 metų programą. Jį finansuoja Valstybinė lietuvių kalbos komisija (projekto vadovė prof. dr. Daiva Aliūkaitė).

Kaip matyti iš žemėlapiu, geolingvistinės kompetencijos tyrimas vykdytas dešimtyje punktų, kurie, atsižvelgiant į užimamą plotą, proporcingai pasirinkti žemaičių (3) ir aukštaičių (7) geolektinėse ir regiolektinėse zonose (plačiau žr. Aliūkaitė, Mikulėnienė 2014, p. 257–262)², žr. lentelę.

Lentelė. Tiriamųjų imtis³

Kretinga	Mažeikiai	Plungė	Šiauliai	Biržai	Panevėžys
177	117	75	144	196	158
Kupiškis	Subačius	Ukmergė	Vilkaviškis	Varėna	Merkinė
119	70	101	84	108	66

Tokių tiriamųjų punktų skaičiaus pasirinkimą lėmė tyrėjų siekis atsižvelgti į apytikrą tradicinių lietuvių tarmių – žemaičių ir aukštaičių – plotų santykį (žr. lentelę): todėl žemaičių punktuose – Kretingoje, Mažeikiuose, Plungėje – apklausti 369 tiriamieji, o aukštaičių punktuose – Šiauliuose, Biržuose, Panevėžyje, Kupiškyje (ir Subačiuje), Ukmergėje, Vilkaviškyje, Varėnoje (ir Merkinėje) – net tris kartus daugiau (1046). Siekiant tyrimo reprezentatyvumo kiekviename punkte buvo numatyta ne mažesnė kaip 50 tiriamų asmenų grupė.

Šiaurės vakarų dalyje pasirinktos trys žemaičių regiolektui priklausančios vietovės (Mažeikiai, Kretinga, Plungė) ir 1 pereiginis aukštaičiams priklausantis Šiaulių punktas. Tiek pat gyvenamųjų vietovių, kuriose palyginti gerai išlaikyta aukštaitiškoji kalbos tradicija, pasirinkta šiaurės rytinėje dalyje (Biržai, Kupiškis, Panevėžys, pereiginis punktas Ukmergė).

Pietinėje lietuvių kalbos ploto dalyje apsiribota dviem punktais – Vilkaviškiu pietvakariuose ir Varėna pietryčiuose. Čia minimalų tirtinų gyvenamųjų vietovių skaičių lėmė naujaisi tarmėtyros duomenys, liudijantys, kad tradicinių pietų aukštaičių pagrindu formuojasi vienas stiprus geolektas Varėnos apylinkėse. Rytinėje pietų aukštaičių ploto dalyje stiprių geolektinių zonų nenustatyta⁴. Pridurtina, kad tirtini punktai atrinkti „veidrodiu“ principu – po vienodą jų skaičių vakarinėje ir rytinėje Lietuvos dalyse.

Žemaičiams atstovauja Kretingos Jurgio Pabrėžos gimnazijos (Kretingos geolekto zona), Mažeikių Merkelio Račkausko gimnazijos (Mažeikių geolekto zona), Plungės „Saulės“ gimnazijos (Plungės geolekto zona) gimnazistai. Pereiginiams, su žemaičiais besiribojantiems, šiauriniams vakarų aukštaičiams – Šiaulių „Saulėtekio“ gimnazijos, Šiaulių universiteto gimnazijos, Šiaulių Juliaus Janonio gimnazijos (Šiaulių zona) moksleiviai.

Rytų aukštaičių atstovai – Biržų „Aušros“ vidurinėje mokykloje ir Biržų „Saulės“ gimnazijos (Biržų geolekto zona) mokiniai, taip pat – Panevėžio Kazimiero Paltaroko gimnazijos ir Juozo Balčikonio gimnazijos moksleiviai (vakarinio rytų aukštaičių regiolekto centras).

² Atkreiptinas dėmesys, kad dviejų – Varėnos ir Kupiškio – punktų medžiagoje yra integruoti ne tik pagrindinės zonos, bet periferinių – Merkinės ir Subačiaus – zonų duomenys.

³ Straipsnyje, pateikiant tiriamųjų teikiamų duomenų pavyzdžius, naudojami tokie punktų trumpiniai: Kretinga – Krt, Mažeikiai – Mžk, Plungė – Plg, Šiauliai – Šiaul, Biržai – Birž, Panevėžys – Pn, Kupiškis – Kup, Subačius – Sub, Ukmergė – Ukm, Vilkaviškis – Vilk, Varėna – Var, Merkinė – Merk; taip pat nurodoma tiriamojo lytis ir tiriamojo grupė, pvz., Vilk_1(1)_V03 – Vilkaviškio punkto tiriamasis jaunuolis, kurio anketa yra trečia tirtoje grupėje, Merk_1(2)_M05 – Merkinės punkto tiriamoji, kurios anketa yra penkta tirtoje grupėje ir t. t.

⁴ Šio tyrimo metu atsiribota ir nuo didžiausių Lietuvos miestų – Vilniaus, Klaipėdos, Kauno – gyventojų.

Rytų aukštaičių vakarinio ir rytinio regiolekto paribio zonoje tirti Kupiškio Lauryno Stuočkos-Gucevičiaus gimnazijos ir Kupiškio rajono Subačiaus gimnazijos moksleivių atsakymai. Pereiginio Ukmergės geolekto zonoje – Ukmergės Jono Basanavičiaus gimnazijoje gauti duomenys. Pietiniams vakarų aukštaičiams – Vilkaviškio geolektui – atstovavo Vilkaviškio „Aušros“ gimnazijos gimnazistai.

Iš pietų aukštaičių ploto pasirinktos tirti trys Varėnos geolekto zonos priklausančios mokyklos: Varėnos „Ažuolo“ gimnazija, Varėnos technologijų ir verslo mokykla, Varėnos rajono Merkinės Vinco Krėvės gimnazija.

Tyrimo medžiaga. Taigi tyrimo metu apklausta daugiau nei du tūkstančiai jaunuolių iš vietinių gimnazijų ir vidurinių mokyklų. Šiame straipsnyje apibendrinami beveik pusantro tūkstančio (1415) respondentų duomenys.

Rengiant projekto „Bendrinės kalbos vieta mentaliniame lietuvių kalbos žemėlapyje“ tyrimo instrumentą, skirtą verbalizuojamoms ir vizualizuojamoms mentaliniuose žemėlapiuose sąmoningosioms nuostatomis tirti, vadovautasi bendraisiais dialektologinių, sociolingvistinių anketų formavimo principais. Pagrindinis blokas anketos klausimų ir užduočių skirtas regioninio variantiškumo vertinimui⁵. Savo požiūrį į bendrinę kalbą tiriamieji galėjo atskleisti per mentalinį žemėlapi (žr. 2 pav.) ar atsakydami į atvirąjį ketvirtąjį anketos klausimą – *parašykite, su kuo jums asocijuojasi bendrine kalba kalbantis žmogus*.

2. Žemėlapyje pažymėkite (apibrėžkite, nuspalvinkite ar kaip kitaip atskirkite), kur kalbama bendrine kalba

2 pav. Anketos mentalinio žemėlapio užduotis

Šio straipsnio tikslui pasiekti yra svarbi bendrinės kalbos vartotojo asociatų užduoties medžiaga. Bendrinės kalbos mentaliniai žemėlapiai atskleidžia šio varianto lokalizavimo polinkius tarp jaunųjų kalbos bendruomenės narių, bet tai jau būtų atskiros analizės objektas.

Metodai. Taigi tyrimo medžiaga rinkta anketiniu metodu, o asociatų medžiaga klasifikuota, vadovaujantis Peterio Garretto, Angie Williams ir Betsy Evans reikšminių

⁵ Išsamiai visas tyrimo instrumentas pristatomas – Aliūkaitė, Mikulėnienė 2016, p. 97–99.

žodžių technikos⁶ (žr. Garrett *ir kt.* 2005, p. 37–54) principais. Iš esmės asociatai kaip ir reikšminiai žodžiai yra izoliuoti vienetai, redukuojantys plačius kontekstus, atveriantys vertinamuosius diskursus (Garrett *ir kt.* 2003, p. 225; Garrett *ir kt.* 2005, p. 46). Per asociatų klasifikavimo-sisteminimo etapą, pagrįstą reikšminių žodžių filtru, išsiaiškinti bendrinės kalbos atstovo asociatai, tarp jų ir išsilavinimo požymis, kuriam ir skiriamas dėmesys šiame straipsnyje (žr. 3 paveikslą).

	A	N
7	Anketos Nr. 1	BKŽ 1 asociatas
8	Krt_1(2) M01	su miestu, aukštu išsilavinimu
13	Krt_1(2) M06	Su geru išsilavinimu, vilniečiais.
45	Krt_1(3) M09	Su išsilavinimu
46	Krt_1(3) M10	Miestu, išsilavinimu, modernizmu
50	Krt_1(3) M14	Išsilavinimu, išprusimu
83	Krt_1(4) M07	Su miestu, išsilavinimu
100	Krt_1(4) M24	Išsilavinimu, gyvenančiu viename iš didžiausių miestų

3 pav. Reikšminio žodžio [išsilavin...] filtras Kretingos punkte (pavyzdys)

Kaip rodo pirmiausia vadinamieji kaukės⁷ tyrimai⁸, nors apskritai tokias pačias tendencijas tvirtina skirtingos pašąmoningųjų nuostatų technikos, varianto ir jo vartotojo bruožai paprastojo kalbos bendruomenės nario požiūriu iš esmės yra susiję priežasties ir padarinio ryšiu, t. y. iš varianto charakteristikų yra projektuojamas vartotojo sociolingvistinis portretas; ir atvirkščiai – iš vienokių sociodemografinių charakteristikų kalbėtojų labiau negu iš kitokių sociodemografinių charakteristikų kalbėtojų tikimasi vienokių (pvz., tarminių kodo, žargoninės raiškos ir pan.), o ne kitokių (pvz., bendrinė kalba) kodų ir pan. Toks varianto ir jo vartotojo susijimas, yra pagrindas kodo atstovo bruožus vertinti ne tik kaip vartotojo sociolingvistinio portreto, bet ir kaip varianto požymius. Tokios nuostatos laikomasi ir šiame tyrime, plėtojant įžvalgą dėl išsilavinimo kaip bendrinės kalbos požymio integruotumo Lietuvos jaunuolių vaizdiniuose.

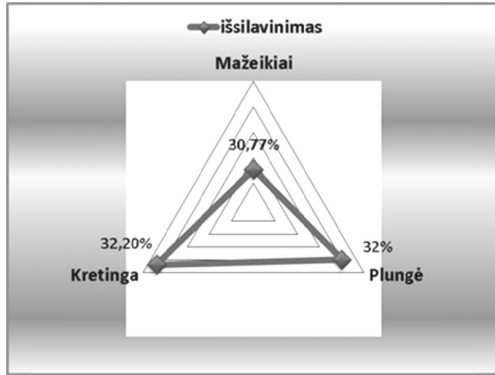
⁶ angl. *the „keywords“ technique*.

⁷ angl. *the matched guise technique*.

⁸ 1960 m. Wallace'o Lamberto ir jo komandos sukurtos kaukės metodo esmė yra ta, kad, tiriant kalbines nuostatas, respondentams nėra atskleidžiamas tikrasis tyrimo tikslas, taip tikintis gauti nesimuliuojamų duomenų. Vykdamas kaukės tyrimą, tiriamieji klauso žodinių stimulų ir vertina kalbėtojų asmenines, socialines ir kt. savybes. Vartotojų įverčiai tampa pagrindu varianto vertėms nustatyti (žr. Clopper 2013, p. 151–161).

2. Žemaitiškojo regiono jaunuolių nuostatų tyrimas

Kaip rodo bendrinės kalbos atstovo asociatų klasifikavimo duomenys, vienas pagrindinių sociolingvistikos kintamųjų – išsilavinimas – yra integruojamas į visų jaunųjų žemaičių grupių apibendrintus bendrinės kalbos vaizdinius ir, – tai svarbu, – visuose žemaitiškuose punktuose yra įtraukiamas panašiu intensyvumu (žr. 4 pav.).

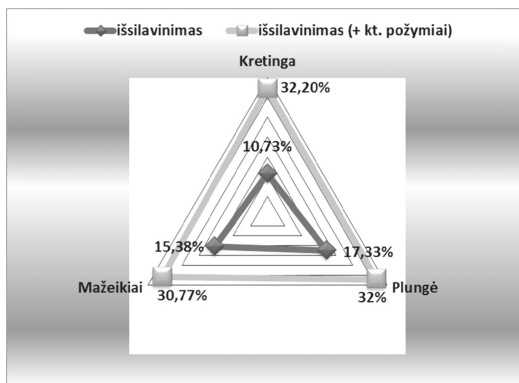

4 pav. Išsilavinimas jaunųjų žemaičių bendrinės kalbos vaizdinyje

Iš 4 pav. matyti, kad maždaug trečdalis jaunųjų žemaičių išsilavinimą nurodo kaip ryškiausią bendrinės kalbos vaizdinio sluoksnį, tiesa, mažeikiškių ir kretingiškių atveju tos pačios vertės yra ir miesto (ar miestiečio, miestietiškumo) požymis.

Ypač pabrėžtina tai, kad dauguma jaunųjų žemaičių (78,95 proc. kretingiškių, 61,11 proc. mažeikiškių ir 95,83 proc. plungiškių), kurie bendrinę kalbą asocijuoja su išsilavinimu, patys yra aktyvūs tarminio kodo vartotojai. Taip jie deklaruoja sąmoningųjų nuostatų lygmeniu.

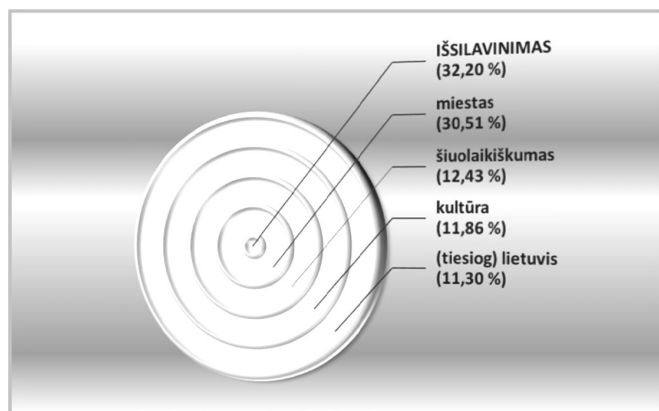
Išsilavinimo asociatas verbalizuojamas *išprusimo*, *išsilavinimo*, *aukšto intelekto*, *proto*, *žinių* ir pan. kategorijomis. Pažymėtina, kad vardijant bendrinės kalbos atstovo asociatus dažnai verbalizuojami keleriopi konceptualizacijos tipai. Taigi išsilavinimas užpildo tik dalies tiriamųjų bendrinės kalbos vaizdinį (žr. 5 pav.).

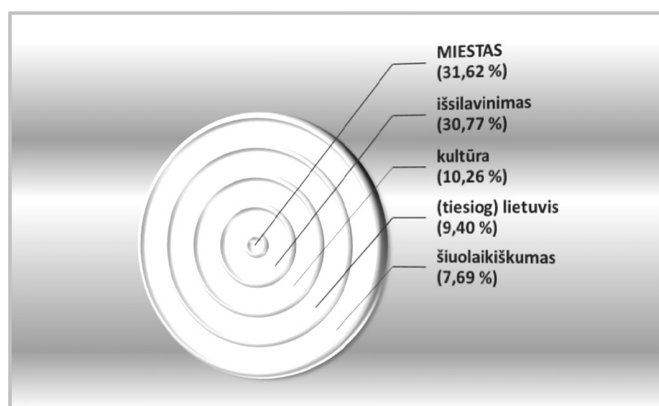
5 pav. Išsilavinimo ir kitų požymių santykis jaunųjų žemaičių bendrinės kalbos vaizdinyje

Daug dažniau išsilavinimas atsiduria tarp kitų asociatų. Pridurtina, kad kiti konceptualizacijos modeliai labai variantiški, vienu atveju sluoksniuojami išsilavinimo ir miesto, kitu atveju – išsilavinimo ir šiuolaikiškumo; išsilavinimo ir kultūros ir kt. požymiai, pvz., Plg_1(3)_M18: [*bk atstovą asocijuoja su*] *išsilavinusiu, protingu žmogumi*; Plg_1(3)_V08: *ateitimi, naujovėmis, išprusimu*; Plg_1(2)_V08: *išsilavinimu ir kalbos pagarba*; Mžk_1(2)_M29: *tvarka, inteligentiškumu, aukštu intelektu*; Mžk_1(3)_M19: *jaunu, išprususiu žmogumi*; Mžk_1(3)_M10: *miestu, labai išsilavinusiu žmogumi, mandagiu*; Krt_1(4)_M17: *išsilavinusiais, taisyklingai kalbančiu miestiečiu*; Krt_1(4)_M19: *išsilavinusiu arba tarmiška kalba nekalbančiu žmogumi*; Krt_1(4)_M47: *sostine, išprususiais žmonėmis*; ir pan.

Lyginant visus tris žemaitiškojo pamato punktus pagal išsilavinimo požymio įtraukimą į bendrinės kalbos vaizdinį, artimesni yra kretingiškių ir mažeikiškių vaizdiniai. Jaunųjų kretingiškių ir mažeikiškių bendrinės kalbos konceptualizacijos struktūroje išsilavinimo segmentas yra centrinėje pozicijoje kartu su miesto požymiu, kiti požymiai, plg. šiuolaikiškumas, kultūra, (tiesiog) lietuvis ir kt., yra tik lydimieji (žr. 6 pav. ir 7 pav.).

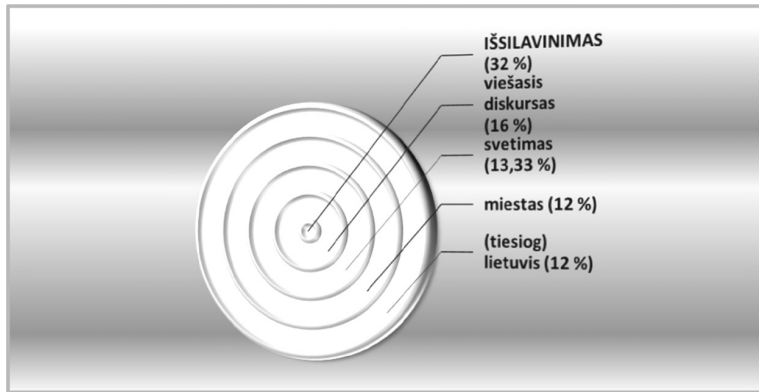

6 pav. Kretingos jaunuolių bendrinės kalbos konceptualizacija

7 pav. Mažeikių jaunuolių bendrinės kalbos konceptualizacija

Jaunųjų plungiškių bendrinės kalbos konceptualizacijos struktūroje bruožų pasiskirstymas kiek kitoks (žr. 8 pav.). Lydimieji požymiai (viešasis diskursas, svetimas, miestas ir kt.) yra gerokai blankesni už pagrindinį vaizdinio bruožą – išsilavinimą.

8 pav. Plungės jaunuolių bendrinės kalbos konceptualizacija

Pažymėtina, kad tik labai retais atvejais vaizdiniuose pagal išsilavinimo požymį kuriamos opozicijos tarp bendrinės kalbos kodo ir tarminio kodo atstovų. Tokių vaizdinių pasitaiko visų tiriamųjų grupėse. Pvz., Mžk_1(4)_M05 tiriamoji teigia, kad *asmeniškai man mano gimtojo krašto tarpe, t. y. žemaičių tarpe, kalbantis žmogus asocijuojasi su neišsilavinusiu žmogumi*. Bendrinės kalbos atstovą ši tiriamoji asocijuoja su kur kas labiau išsilavinusiu.

Panašiai opoziciškai tarminį kodą ir bendrinę kalbą konceptualizuoja ir Mžk_1(4)_V02 tiriamasis. Jis tarminio kodo tikisi iš neišprususio žmogaus arba žmogaus iš kaimo, o bendrinės kalbos – iš išsilavinusio, protingo žmogaus.

Plg_1(3)_V12 tiriamasis dėl tarmiškai kalbančio žmogaus išdėsto tam tikras sąlygas, *jei sneka viešoje vietoje prieš auditoriją asocijuojasi su neišsilavinusiu žmogumi*. Bendrinės kalbos prototipinis atstovas šiam tiriamajam yra išsilavinęs.

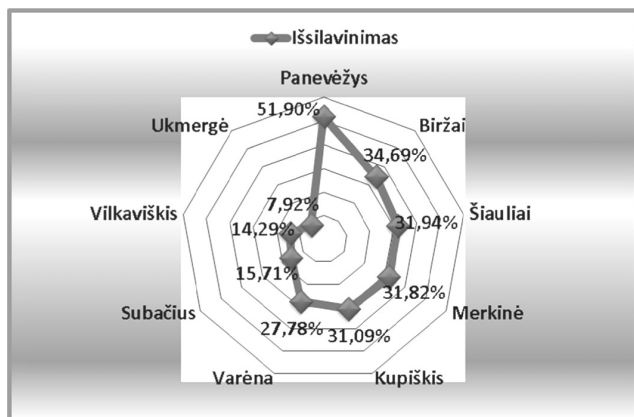
Krt_1(2)_M01 tiriamoji tarminio kodo atstovą asocijuoja su regionais, žemesniu išsilavinimu, vyresniu amžiumi, jai bendrinės kalbos atstovas yra žmogus iš miesto, su aukštuoju išsilavinimu. Panaši konceptualizacija būdinga ir Krt_1(4)_V22 tiriamajam: jo manymu, tarminis kodas yra kaimiečių, neišsilavinusių žmonių variantas, o bendrinė kalba – protingų, inteligentiškų asmenų.

3. Aukštaitiškojo regiono jaunuolių nuostatų tyrimas

Išsilavinimas yra integruojamas į visų jaunųjų aukštaičių grupių apibendrintus bendrinės kalbos vaizdinius (žr. 10 pav.).

Tiesa, ne visų grupių tiriamiesiems šis požymis atrodo vienodai reikšmingas.

Labiausiai su išsilavinimu bendrinę kalbą sieja Panevėžio, t. y. vakarinių rytų aukštaičių regiolektų centro, respondentai. Taip mano daugiau nei pusė šios grupės tiriamųjų (tarp

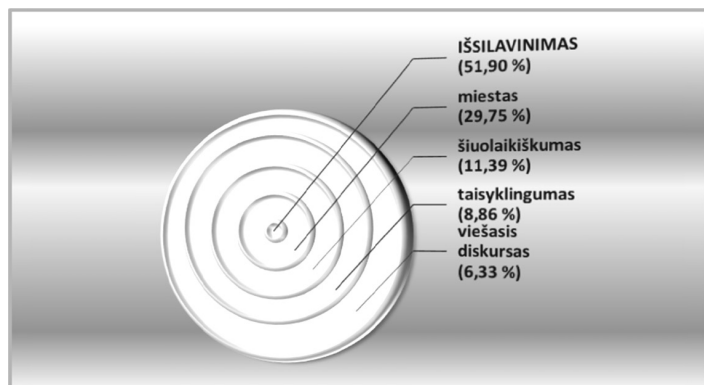
10 pav. Išsilavinimas jaunųjų aukštaičių bendrinės kalbos vaizdinyje

jų – 57,45 proc. visų tyrime dalyvavusių merginų ir 43,75 proc. vaikinų). Beveik pusė taip konceptualizuojančių bendrinę kalbą (48,78 proc.) deklaruoja, kad moka tarmę, šiek tiek mažiau (37,89 proc.) teigia ją vartojantys (tarminio kodo vartosenos dažnis yra 3,11 balo iš 7).

Nemanytina, kad deklaruotasis lojalumas tarminiam kodui yra svarbi priežastis tokiam asociatui rasti, nes pusė (51,22 proc.) respondentų, taip konceptualizuojančių bendrinę kalbą, sąmoningųjų nuostatų lygmeniu nuo tarminio kodo atsiriboja. Tačiau ir tų, kurie deklaruoja lojalumą tarminiam kodui, ir kitų, atsiribojančių nuo tarminio kodo, bendrinės kalbos vaizdinimas yra panašus.

Išsilavinimo asociatas, verbalizuojamas *išprusimo, išsimokslinimo, išsilavinimo, intelekto* kategorijomis – pavyzdžiui, bendrinės kalbos atstovas siejamas su *išsilavinimu* [Pn_1_M31]; su *išsilavinimu, išsimokslinimu* [Pn_1_M74]; su *mandagiu, išprususiu žmogumi* [Pn_1_V11]; su *intelektualu, su geru išsilavinimu* [Pn_1_M62] ir pan.

Pabrėžtina, kad jaunųjų panevėžiečių bendrinės kalbos konceptualizacijos struktūroje išsilavinimo segmentas yra centrinis, kiti požymiai (pvz., miestas, šiuolaikiškumas ir kt.) yra tik lydymieji (žr. 11 pav.).

11 pav. Jaunųjų panevėžiečių bendrinės kalbos konceptualizacija

Panašiai išsilavinimo segmentas integruojamas geolektinių Biržų, Varėnos (taip pat ir Merkinės) zonų; šiaurinių vakarų aukštaičių regiolekto centro – Šiaulių – zonos, rytų aukštaičių rytinio ir vakarinio regiolekto paribio Kupiškio punkto zonos tiriamųjų bendrinės kalbos vaizdinyje (žr. 12 pav.). Apibendrintai galima teigti, kad maždaug trečdalis respondentų linkę išsilavinusio kalbėtojo raišką asocijuoti su bendrine kalba.

Tiesa, merginos ir jaunuoliai vertina nevienodai. Išsilavinimą reikšmingu bendrinės kalbos vartotojo bruožu laiko: Biržų geolekto zonoje 39,34 proc. visų tyrime dalyvavusių merginų ir 27,03 proc. vaikinių; Varėnos geolekto zonoje – 34,43 proc. merginų ir 27,03 proc. vaikinių; Kupiškio zonoje – 34,25 proc. merginų ir 26,09 proc. vaikinių. Satelitiniam Merkinės punkte vaizdinys dar labiau diferencijuotas – net 54,84 proc. merginų ir tik 11,43 proc. vaikinių linkę bendrinę kalbą asocijuoti su išsilavinimu.

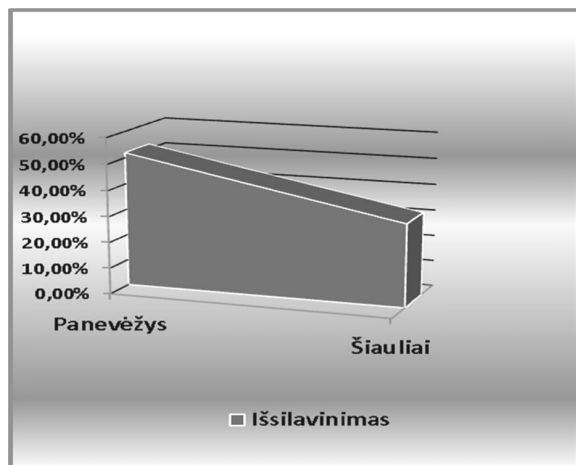
Galima manyti, kad merginų nuostatos dėl išsilavinimo yra nuosaikesnės todėl, kad įprastai joms būdingesnis didesnis kalbinis nesaugumas ir viešojo prestižo siekis (plg. Labov 2006, p. 319), todėl bendrinės kalbos vaizdinimas su pozityviu, t. y. išsilavinimo, asociatu yra dėsninga kalbinio nesaugumo (kad ir latentinio) projekcija.

Vertinant tiriamųjų lojalumą tarminei raiškai, iš sąmoningųjų nuostatų duomenų galima (re)konstruoti aktyviųjų tarmės vartotojų portretus (vartotojų tipologiją žr. Blanchet, Armstrong 2006, p. 254). Ypač tas pasakytina apie Biržų geolekto zonos (plg. net 95,59 proc. punkto tiriamųjų teigia mokantys tarmę, o ją aktyviai vartoja 86,76 proc.; šių tiriamųjų tarminio kodo vartosenos dažnis 5,09) ir Varėnos geolekto zonos (plg. 70 proc. punkto tiriamųjų teigia mokantys ir vartojantys tarmę, šių tiriamųjų tarminio kodo vartosenos dažnis 3,59) punktus. Panaši situacija ir Merkinės satelitiniam punkte. 85,71 proc. šio punkto tiriamųjų teigia mokantys ir vartojantys tarmę, jų tarminio kodo vartosenos dažnis 4,08, tačiau būtina pabrėžti, kad toks tarminės kompetencijos įsivertinimas yra būdingas tik Merkinės jaunuolėms.

Manytina, kad šiais atvejais (labiau nei Panevėžio punkto) tokia kalbinė savirefleksija (t. y. savo pačių kalbinių preferencijų identifikavimas ir deklaravimas) turi poveikį bendrinės kalbos atstovo, kaip išsilavinusio vartotojo, asociatui rastis. Vienareikšmiškai teigti, kad bendrinės kalbos vartotoją, asocijuodami su išsilavinimu, jaunuoliai vertina šiek tiek iš šalies, negalima, bet tokia prielaida nėra visai nepagrįsta. Tokią prielaidą tvirtintų tiek pačių tiriamųjų solidarizavimasis su tarminio kodo atstovais, tiek bendrinės kalbos atstovo asociatų verbalizavimas, pvz., Birž_1_(4)_M23: *[bk atstovą asocijuoja su] išsilavinimu, erudicija*; Birž_1_(4)_V13: *aukšto išsilavinimo žmogumi*; Birž_2_(2)_M20: *mokslu, toks žmogus atrodo labai pasitempęs, savimi pasitikintis, išprusęs*; Var_2(3)_V08: *miestu, išsiauklėjimu*; Merk_1(2)_M09: *mokykla, miestu, išsilavinusiais žmonėmis*; Merk_1(3)_M13: *aukšto išsilavinimo ir intelekto žmogumi*; ir kt. Galima teigti, kad asociatais Biržų ir Varėnos (taip pat Merkinės) punktuose labiau eskizuojamas *kito* paveikslas, kita vertus, numatomas ir tapimo tokiu kelias – bendrinės kalbos atstovas asocijuojamas su mokykla (pvz., Merk_1(2) M09).

Žinoma, grįžtant prie Panevėžio punkto duomenų, dera pridurti, kad asociatų sistema yra labai panaši ar net tapati, bet jaunųjų panevėziečių didesnis lojalumas bendrinei kalbai, atsiribojant nuo tarminio kodo deklaruojamos vartosenos požiūriu (vartojančių tarminį kodą Panevėžio punkte 37,89 proc.; o plg. Biržų – 86,76 proc. tiriamųjų), leidžia daryti prielaidas dėl kalbinio saugumo regiolekto centro zonoje.

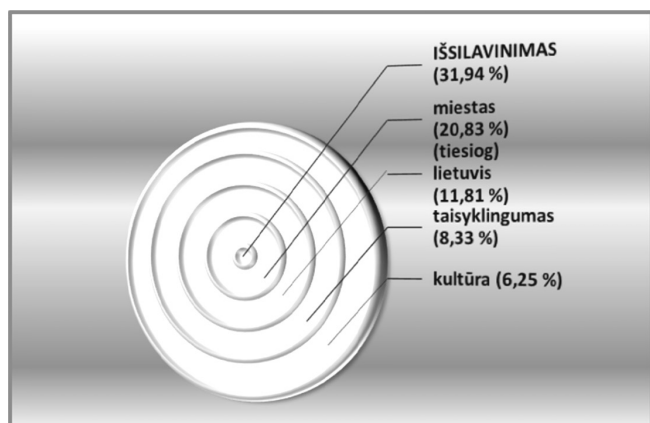
Verta palyginti jau aptartojo vakarinių rytų aukštaičių regiolekto centro – Panevėžio – zonos punkto ir šiaurinių vakarų aukštaičių regiolekto centro – Šiaulių – zonos punkto tiriamųjų duomenis pagal išsilavinimo segmentą bendrinės kalbos vaizdinyje (žr. 13 pav.).

12 pav. Išsilavinimo segmentas

vakarinių rytų aukštaičių regiolekto centro ir šiaurinių vakarų aukštaičių regiolekto centro zonų tiriamųjų bendrinės kalbos vaizdiniuose

40 proc. tyrime dalyvavusių jaunųjų šiauliečių merginų ir 23,19 proc. vaikų bendrinės kalbos kompetenciją asocijuoja su vartotojo išsilavinimu. Aktyviųjų tarminio kodo vartotojų (plg. vartotojų tipologiją žr. Blanchet, Armstrong 2006, p. 254) tarp tokį bendrinės kalbos vaizdinį turinčių tiriamųjų yra 47,83 proc., jų tarminio kodo vartosenos dažnis yra 3,6 (iš 7). Nors ir šiaurinių vakarų aukštaičių regiolekto centro – Šiaulių – zonos tiriamųjų bendrinės kalbos konceptualizacijos struktūroje išsilavinimo segmentas yra centrinis, kiti požymiai pasiskirsto kiek kitaip nei jaunųjų panevėžiškių (žr. 13 pav.).

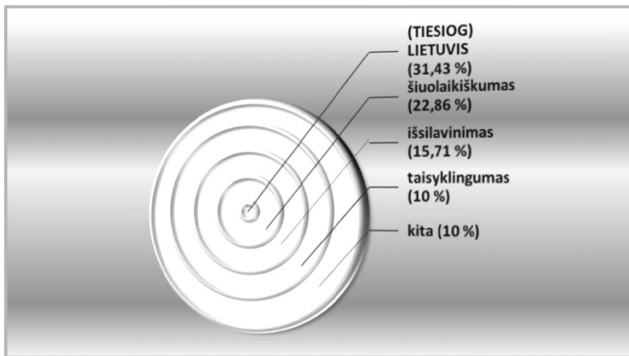

13 pav. Jaunųjų šiauliečių bendrinės kalbos konceptualizacija

Manytina, kad tokia konceptualizacijos slinktis susijusi su šiauriečių tarmiškumo hibridiškumu – tarp žemaitiškojo ir aukštaitiškojo sluoksnių.

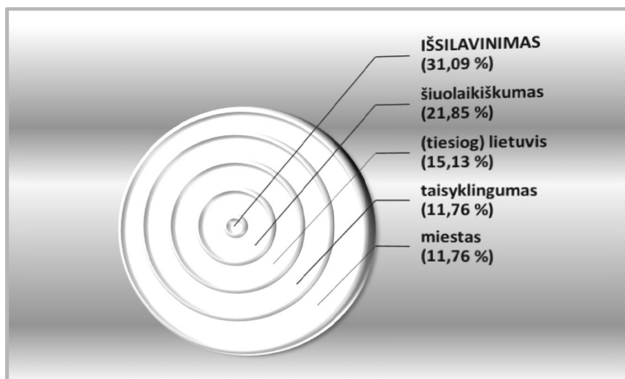
Tik lydimasis išsilavinimo požymis yra Subačiaus (satelitinis Kupiškio zonos punktas), Ukmergės ir Vilkaviškio punktuose.

Rytų aukštaičių rytinio ir vakarinio regiokto paribio – Subačiaus punkto – zonos tiriamųjų bendrinės kalbos vaizdinyje išsilavinimo požymis yra lydimasis (žr. 14 pav.).

14 pav. Subačiaus miestelio jaunuolių bendrinės kalbos konceptualizacija

Čia dera prisiminti ir Kupiškio jaunuolių bendrinės kalbos konceptualizaciją (žr. 15 pav.).

15 pav. Kupiškio jaunuolių bendrinės kalbos konceptualizacija

Nors Kupiškio tiriamieji pagal išsilavinimo segmentą bendrinės kalbos vaizdinio struktūroje skiriasi nuo satelitinio punkto – Subačiaus – tiriamųjų, tačiau konceptualizacijos panašumų tarp šių grupių tiriamųjų yra daugiau negu skirtumų, pgl.: šiuolaikiškumo požymis – 21,85 proc. tiriamųjų iš Kupiškio ir 22,86 proc. – iš Subačiaus; taisyklingumo požymis – 11,76 proc. tiriamųjų iš Kupiškio ir 10 proc. – iš Subačiaus.

Iš sąmoningųjų nuostatų duomenų (re)konstruojant tiriamųjų portretus matyti, kad tiek Kupiškio zonos tiriamieji, tiek Subačiaus tiriamieji deklaratyviai atsiriboja nuo tarminio kodo. Net 70,27 proc. Kupiškio jaunuolių, įtraukusių išsilavinimą į ben-

drinės kalbos vaizdinį, teigia nemokantys tarminio kodo; tokias nuostatas deklaravo ir 63,64 proc. Subačiaus tiriamųjų.

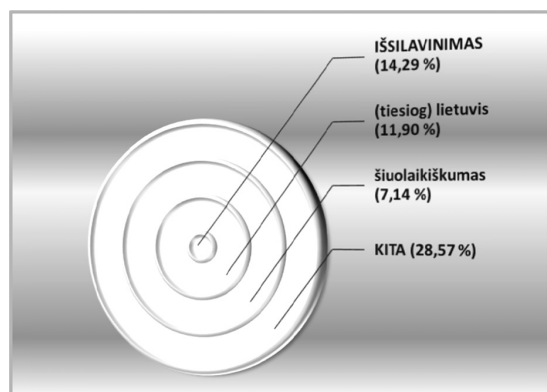
Taigi visiškai dėsninga, kad bendrinės kalbos vaizdinyje yra integruotas neutralus bruožas – tiesiog lietuvis (plg. Kup_1_(4)_M23: *[bk atstovą asocijuoja su] normaliu žmogumi kaip visi*; Kup_1_(4)_V39: *normaliu, paprastu piliečiu*; Sub_2_(3)_V06: *paprastu žmogumi, kuris niekuo neišsiskiria*; Sub_2_(1)_V19: *su paprastais, kasdien sutinkamais žmonėmis ir pan.*).

Manytina, kad toks konceptualizavimas yra lemiamas vadinamojo latentinio kalbinio nesaugumo, kai kalbinės giminės (dėl termino žr. Diercks 2002 p. 51) variantas laikomas menkavertiškesniu. Esant kalbiniu požiūriu nesaugiams, stengiamasi sąmoningųjų nuostatų lygmeniu tapatintis su aukštesnės vertės kodais. Taigi, įtraukiant neutralųjį požymį į bendrinės kalbos konceptą, minimizuojama distancija (apie aktualiąją ir realiąją distanciją žr. Diercks 2002, p. 51–52) tarp kalbinės giminės varianto ir bendrinės kalbos kodo.

Vadinasi, Subačiaus (iš dalies ir Kupišchio) tiriamieji tokia bendrinės kalbos konceptualizacija savo pačių raišką „prilygina“ bendrinei kalbai.

Bendrinės kalbos vartotojo asociatų apskritai nepateikė net trečdalis (31,68 proc.) Ukmergės geolekto zonos tiriamųjų, todėl negalima vertinti, kiek dėsningai išsilavinimo požymio eliminuojamas iš šios grupės tiriamųjų bendrinės kalbos vaizdinio.

Iš visų aukštaitiško kalbinio pamato tiriamųjų grupių išsiskiria Vilkaviškio punkto tiriamųjų nuostatos. Tikėtina priežastis – aukšta vietos variantiškumo savivertė. Neabejotina, kad teigiamas kalbinės giminės vaizdinys lemia eklektišką bendrinės kalbos vaizdinį (žr. 16 pav.).

16 pav. Vilkaviškio jaunuolių bendrinės kalbos konceptualizacija

Beveik trečdalis tiriamųjų bendrinės kalbos asociatų priskirtina požymių tipui – kita, pvz.: Vilk_1(1)_M09: *[bk atstovą asocijuoja su] žmogumi, kuris nežino tarmių, jomis nekalba, o naudojasi bendrine kalba*; Vilk_1(1)_M15: *žmogumi, kuris kalba pagal save*; Vilk_1(2)_M14: *žmogumi, kuris neišsiskiria iš kitų, kalbėsena, žodžiai ir gramatika vienoda*; Vilk_1(4)_M08: *tuo, kaip jis moka prisitaikyti prie kitų*; Vilk_1(2)_M08: *paprastu kalbėjimu, be jokio akcento ar keistų žodžių*; Vilk_1(4)_M02: *įprastine kalba*; ir kt.

Iš tokių asociatų matyti, kad tarp jaunųjų Vilkaviškio gyventojų stereotipinis bendrinės kalbos atstovo vertinimas, kuriam galima priskirti ir išsilavinimo, ir miesto asociatus, nėra išplitęs.

Todėl bendrinės kalbos kodas tarp jaunųjų vilkaviškiečių iš esmės yra nežymėtas.

4. Apibendrinimas

Atlikus visų tiriamųjų punktų bendrinės kalbos atstovo asociatų užduoties duomenų analizę, konstatuotina, kad išsilavinimo požymis bendrinės kalbos vaizdinyje paprastųjų kalbos bendruomenės narių požiūriu yra skiriamasis.

30,53 proc. visų tyrime dalyvavusių jaunųjų Lietuvos gyventojų išsilavinimą integruoja į bendrinės kalbos vaizdinį. Asociatų lygmeniu išsilavinimas verbalizuojamas *išprusimo, išsilavinimo, išsimokslinimo, aukšto intelekto, proto, žinių* ir pan. kategorijomis.

Tokia situacija iš dalies primena tradicinės tarmėtyros NORM (Chambers, Trudgill 1998, p. 29) modelio taikymo tradiciją, t. y. tarmės tikėtis iš sėslaus, seno kaimo gyventojų. Žinoma, esminė skirtis, kad tokio modelio propaguotojai buvo patys tyrėjai tarmėtyrininkai. Tokia apriorinė tarmėtyrininkų nuostata – ribotis tik vienokių parametru informantu – gerokai siaurino regioninio variantiškumo tyrimus. Šiuo atveju įvertintinas galimas problemiškas susijęs labiau ne su tyrimų perspektyvomis, bet su vartotojų kalbiniu elgesiu.

Teigtina, kad paprastasis kalbos bendruomenės narys bendrinės kalbos kompetenciją pirmiausia siedamas su išsilavinusiais žmonėmis nuosekliai stereotipizuoja, nes kalbinė asmenybė nėra (negali būti) vienamatė. O kaip tik toks varianto vartotojo, kartu ir varianto stereotipizavimas yra palankus pamatas vadinamojo *kvazistandarto* (dėl termino žr. Long 1996) sklaidai.

Dėl nuostatos išsilavinusių žmonių vartojamą kodą tapatinti su bendrine kalba, jaunesni kalbos bendruomenės nariai gali prarasti (ar praranda) kritinį kitų kalbėtojų vartojamo kodo vertinimą. O neliekant kritinio vertinimo, vienų parametru variantai ima funkcionuoti kaip kitų parametru ir, svarbiausia, vertės variantai.

Literatūra

ALIŪKAITĖ, D., 2009. Perceptyviniai dialektų tyrimai: mentalinis žemėlapis. *Respectus Philologicus*, Nr. 15 (20), 164–179.

ALIŪKAITĖ, D., MERKYTĖ, E., 2009. Sociolingvistinis tarminių kodų taisyklingumo tyrimas. *Kalbos kultūra*, Nr. 82, 259–274.

ALIŪKAITĖ, D., MIKULĖNIENĖ, D., 2014. Geolektų ir regioninių dialektų formavimosi ypatumai Lietuvoje. In: D. MIKULĖNIENĖ, V. MEILIŪNAITĖ (sud.). *XXI a. pradžios lietuvių tarmės: geolingvistinis ir sociolingvistinis tyrimas (žemėlapiai ir jų komentarai)*. Vilnius: Briedis, 257–266.

ALIŪKAITĖ, D., MIKULĖNIENĖ, D., 2016. Perceptyviosios dialektologijos instrumentai ir tyrimų kryptys: variantų arealai mentaliniuose žemėlapuose (Biržų atvejis). *Acta Linguistica Lithuanica*, Nr. 74, 89–120.

BLANCHET, P., ARMSTRONG, N., 2006. The Sociolinguistic Situation of ‘Contemporary Dialects of French’ in France Today: An Overview of Recent Contributions on the Dialectalisation of Standard French. *French Language Studies*, 16, 251–275.

CHAMBERS, J. K., TRUDGILL, P., 1998. *Dialectology*. (Second Edition). Cambridge: Cambridge University Press.

CLOPPER, C., 2013. Experiments. In: CH. MALLINSON, B. CHILDS AND G. VAN HERK (Eds.). *Data Collection in Sociolinguistics: Methods and Applications*. London, New York: Routledge, 151–161.

DIERCKS, W., 2002. Mental Maps. Linguistic-Geographic Concepts. In: D. LONG, D. R. PRESTON. *Handbook of Perceptual Dialectology*, Volume 2. Amsterdam, Philadelphia: John Benjamins Publishing Company, 51–70.

GARRETT, P., WILLIAMS, A., EVANS, B., 2003. *Investigating Language Attitudes: Social Meanings of Dialect, Ethnicity and Performance*. Cardiff: University of Wales Press.

GARRETT, P., WILLIAMS, A., EVANS, B., 2005. Accessing Social Meanings: Values of Keywords, Values in Keywords. *Acta Linguistica Hafniensia: International Journal of Linguistics*, 37:1, 37–54.

GERŽOTAITĖ, L., 2016. Jaunųjų šiauliškių ir panevėžiškių tarminė savimonė: ribos mentaliniuose žemėlapiuose. *Acta Linguistica Lithuanica*, Nr. 74, 121–142.

INOUE, F., 1999. Classification of Dialects by Image. In: D. R. PRESTON. *Handbook of Perceptual Dialectology*, Volume 1. Amsterdam, Philadelphia: John Benjamins Publishing Company, 147–159.

LABOV, W., 2006. *The Social Stratification of English in New York City*. (Second Edition). Cambridge: Cambridge University Press.

LONG, D., 1996. Quasi-standard as a Linguistic Concept. *American Speech*, 71 (2), 118–135.

MERKYTĖ-ŠVARIČIENĖ, E., 2016. Tarmių mentalinio žemėlapio (ne)tikslumo veiksniai: tarmės vartojimas vs. nevartojimas. *Respectus Philologicus*, Nr. 29, 139–154.

MIKULĖNIENĖ, D., MEILIŪNAITĖ, V., (sud.). 2014. *XXI a. pradžios lietuvių tarmės: geolingvistinis ir sociolingvistinis tyrimas (žemėlapiai ir jų komentarai)*. Vilnius: Briedis.

RAMONIENĖ, M., (moksl. red.). 2013. *Miestai ir kalbos II*. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla.

Daiva Aliūkaitė

Vilniaus universitetas

Kauno humanitarinis fakultetas, Lietuva

Moksliniai interesai: geolingvistika, perceptyvioji dialektologija, sociolingvistika, kognityvioji lingvistika

Danguolė Mikulėnienė

Lietuvių kalbos institutas

Vilniaus universitetas

Kauno humanitarinis fakultetas, Lietuva

Moksliniai interesai: geolingvistika, baltų kalbų dialektologija, sinchroninė ir diachroninė akcentologija, morfonologija, kalbos istorija, lietuvių kalbotyros istorija

LIETUVOS GIMNAZISTŲ POŽIŪRIS: IŠSILAVINIMAS BENDRINĖS KALBOS VAIZDINIUOSE

Santrauka

Straipsnyje analizuojamas išsilavinimo požymio integruotumas paprastųjų kalbos bendruomenės narių bendrinės kalbos vaizdiniuose. Tokios analizės empirinis pamatas – dalis mokslinio projekto

„Bendrinės kalbos vieta mentaliniame lietuvių kalbos žemėlapyje“, skirto geolingvistinei paprastųjų kalbos bendruomenės narių kompetencijai tirti, medžiagos. Geolingvistinės kompetencijos tyrimas vykdytas dešimtyje punktų visoje Lietuvoje. Bendra tyrimo imtis – 1415 tiriamųjų.

Straipsnio tiriamajam klausimui svarstyti aktualūs vadinamosios asociatų užduoties, per kurią tiriamieji turėjo įvardyti, jų manymu, pagrindinius bendrinės kalbos vartotojo asociatus, duomenys.

Taikant reikšminių žodžių techniką, suklasifikavus asociatų duomenis, paaiškėjo, kad išsilavinimas integruojamas tiek į aukštaičių, tiek į žemaičių bendrinės kalbos vaizdinius.

Išsilavinimo asociatas verbalizuojamas *išprusimo, išsilavinimo, išsimokslinimo, aukšto intelekto, proto, žinių* ir pan. kategorijomis.

Maždaug trečdalis jaunųjų žemaičių (t. y. 32 proc. Plungės geolekto tiriamųjų; 30,77 proc. Mažeikių geolekto tiriamųjų; 32,20 proc. Kretingos geolekto tiriamųjų) išsilavinimą nurodo kaip ryškiausią bendrinės kalbos vaizdinio sluoksnį. Lyginant visus tris žemaitiškojo pamato punktus pagal išsilavinimo požymio įtraukimą į bendrinės kalbos vaizdinį, artimesni yra kretingiškių ir mažeikiškių vaizdiniai. Jaunųjų kretingiškių ir mažeikiškių bendrinės kalbos konceptualizacijos struktūroje išsilavinimo segmentas yra centrinėje pozicijoje kartu su miesto požymiu, kiti požymiai, plg. šiuolaikiškumas, kultūra, (tiesiog) lietuvis ir kt., yra tik lydimieji.

Išsilavinimas yra integruojamas ir į visų jaunųjų aukštaičių grupių apibendrintus bendrinės kalbos vaizdinius, tačiau ne visų grupių tiriamiesiems šis požymis atrodo vienodai reikšmingas. Labiausiai su išsilavinimu bendrinę kalbą sieja Panevėžio, t. y. vakarinių rytų aukštaičių regiolekto centro, respondentai (51,90 proc.). Tokią pačią nuostatą verbalizuoja ir maždaug trečdalis geolektinių Biržų, Varėnos (taip pat ir Merkinės) zonų; šiaurinių vakarų aukštaičių regiolekto centro – Šiaulių – zonos, rytų aukštaičių rytinio ir vakarinio regiolekto paribio Kupiškio punkto zonos tiriamųjų. Iš visų aukštaitiško kalbinio pamato tiriamųjų grupių išsiskiria Vilkaviškio punkto tiriamųjų nuostatos – tarp jaunųjų Vilkaviškio gyventojų stereotipinis bendrinės kalbos atstovo vertinimas, kuriam galima priskirti ir išsilavinimo asociatą, nėra išplitęs.

REIKŠMINIAI ŽODŽIAI: bendrinė kalba, geolektas, regiolektas, sąmoningosios nuostatos, asociatas, „reikšminių žodžių“ technika, išsilavinimas, vaizdinys, konceptualizacija.

Daiva Aliūkaitė

Vilnius University

Kaunas Faculty of Humanities, Lithuania

Research interests: geolinguistics, perceptual dialectology, sociolinguistics, cognitive linguistics

Danguolė Mikulėnienė

Institute of the Lithuanian Language

Vilnius University

Kaunas Faculty of Humanities, Lithuania

Research interests: geolinguistics, dialectology of Baltic languages, synchronic and diachronic accentology, morphonology, language history, history of Lithuanian linguistics

LITHUANIAN HIGH SCHOOL STUDENTS' APPROACH: THE REFLECTION OF EDUCATION IN STANDARD LANGUAGE IMAGES

Summary

The paper analyses the integrality of education feature in the image of standard language constructed by ordinary members of a language community. A part of the material taken from the research

project “The Position of Standard Language in the Mental Map of the Lithuanian Language” devoted to the analysis of geolinguistic competence of ordinary members of a language community makes the empirical basis for such inquiry. The geolinguistic competence research was carried out in ten areas across the entire territory of Lithuania. Its general sample is 1,415 respondents.

The paper focuses on the data received during the so called associate task when the respondents had to name the major associates of a standard language user. Upon employing the “keywords” technique for the classification of the associate data, it was discovered that education was integrated into the standard language images both among highlanders and lowlanders.

The education associate was verbalised by the categories of *intelligence, education, learnedness, high intellect, knowledge*, and other.

Approximately one third of young lowlanders (i.e. around 32% respondents of Plungė geolect; 30.77% respondents of Mažeikiai geolect; 32.20% respondents of Kretinga geolect) pointed out education as the most distinct layer of the standard language image.

The comparative analysis of the three areas of the Lowland background concerning an inclusion of the education element into the image of standard language revealed that the images distinguished by Kretinga youth and Mažeikiai youth were closer to each other. In the structure of their standard language conceptualisation, the education segment occupied the central position together with the city segment. Other features, such as *contemporaneity, culture, (simply) Lithuanian*, etc. operated as secondary.

Education was integrated into the generalised images of standard language by representatives of all the young highlanders’ groups; yet this segment was not equally important to the respondents of all the groups. The highest percentage (51.90%) of the respondents of the West-eastern Highland regiolect centre distinguished education as a significant feature of the standard language image. The same attitude was verbalised by approximately one third of the respondents of the geolect zones of Biržai and Varėna (including Merkinė), the respondents of the North-western Highland regiolect centre (Šiauliai) and the border zone of the Eastern and Western regiolects of East Highland (Kupiškis). The attitudes of the Vilkaviškis young respondents were most exclusive among all the respondent groups representing the Highland linguistic background: the stereotypical evaluation of a standard language user which might include the education associate has not been spread more widely.

KEY WORDS: Standard language, geolect, regiolect, conscious attitudes, associate, the “keywords” technique, education, image, conceptualization.

Įteikta 2016 metų liepos 12 d.